

مقدمه

درخت عناب به دلیل مقاومت زیاد به شرایط نامساعد محیطی از جمله کم‌آبی و خشکی جایگاه ویژه‌ای در بین محصولات باغی دارد. از این رو درختان کهنسال عناب در مناطق متعددی به چشم می‌خورند. برخی درختان کهنسال عناب تا ۳۷۰ سال تعیین سن شده‌اند. لرستان، گلستان، مازندران، گیلان، مرکزی، همدان و یزد دارای مکان‌ها تولید عناب می‌باشند؛ ولی بیش از ۹۰ درصد سطح زیرکشت این محصول در منطقه خراسان جنوبی قرار دارد. عناب از نادرترین میوه‌هایی است که میوه، بذر، برگ، پوست و ریشه آن خاصیت دارویی دارد. بخش مهمی از فوائد عناب، از همین خواص نشأت می‌گیرد. برای کاهش تب (جوشانده ریشه)، نرم کردن سینه، جلوگیری از خون قاعدگی، تصفیه خون، کمک به هاضمه (از میوه عناب)، بهبود زخم و جراحات‌های کهنه (گرد ریشه خشک) و از پوست درخت آن برای قطع اسهال و از هسته برای خواب‌آوری و مخدر استفاده می‌شود.

مشخصات گیاهشناسی عناب

عُنب با نام علمی (*Ziziphus jujube mill*) از خانواده (Rhamnaceae)، درختی خزاندار، این درخت پوست تنه ناهموار، چوب بسیار محکم و شاخه‌های خاردار دارد. درخت عناب دو نوع شاخه دارد. تعدادی از شاخه‌ها خزان کننده‌اند. به عبارت دیگر در فصل زمستان مانند برگ‌ها از درخت جدا می‌شوند و به زمین می‌ریزند. گل و میوه‌ها بر روی این شاخه‌های انعطاف‌پذیر به وجود می‌آیند. برخی دیگر از شاخه‌ها دائمی هستند و باعث رشد سالانه درخت می‌شوند. این شاخه‌ها که قطورترند، خود دارای تعدادی شاخه خزان کننده هستند. به نظر می‌رسد که در عناب زاویه برگ‌ها، حامل تعداد زیادی جوانه است که هر ساله شاخه‌های خزان کننده و گاهی شاخه‌های دائمی را به وجود می‌آورند.

در هر شاخه خزان کننده ۵ تا ۱۲ خوشه گل جانبی و در هر خوشه ۷ تا ۱۴ گل زرد رنگ به قطر ۳ تا ۶ میلی‌متر وجود دارد. گل‌های عناب دو جنسی هستند و دارای ۵ کاسبرگ، ۵ گلبرگ و ۲ برچه هستند. این گل‌ها معطرند و گرده افشانی آن‌ها را حشرات به عهده دارند. تک درختان عناب نیز محصول می‌دهند و این نشانه خودباروری آن است. میوه عناب شفقی است، دراز یا گرد به رنگ سبز که با رشد میوه کم‌کم زرد می‌شود و در زمان رسیدن به رنگ قرمز تیره (عنابی) در می‌آید. هسته آن سخت و استخوانی است. گلدهی و میوه‌دهی

عُنب

PTMP/SK/R&D/A/ Jujube 01 /22052021

عُنب در چند مرحله متوالی صورت می‌گیرد. به همین دلیل روی یک درخت میوه‌های ریز و درشت و در مراحل مختلف رشد و نمو را میتوان مشاهده کرد.

جدول ۱- مشخصات گیاه‌شناسی عُنب

عُنب، خرماي قرمز، خرماي هندي	نام فارسي
Jujube	نام انگليسي
Ziziphus jujube mill	نام علمي
Rhamnaceae	خانواده

شکل ۱- آشنایی با درخت، برگ، گل و میوه عُنب

کاشت

عناَب قابلیت رشد و تولید در زمین‌های شور را دارد و مقاوم به کم آبی است که در نتیجه در شرایط دیم امکان کشت آن وجود دارد و توجه بیشتر به کشت این محصول ضمن بالا بردن ظرفیت تولید، در حفاظت خاک نیز بسیار مؤثر است. نواحی گرم با آب و هوای خشک و گرمسیری را دوست دارند و به یخبندان حساس، ولی گرمای شدید را با ریزش برگ‌ها و رفتن به حالت خواب به خوبی تحمل می‌کند. دمای مطلوب رشد ۲۰ تا ۲۵ درجه، برای تولید میوه با کیفیت بالا نیاز به هوای خشک و نور خورشید زیاد توصیه می‌شود. عناَب در خاک‌های خیلی سبک، کم عمق، سنگلاخی و خاک‌های سنگین و حتی خاک‌های شور رشد می‌کند. بنابراین از نظر خاک محدودیتی برای رشد ندارد و مقاوم می‌باشد.

درخت عناَب خاک‌های اسیدی و آبگیر را دوست ندارد و به وجود گچ و ترکیبات آهکی نسبتاً حساس است. در خاک‌های شنی تا رسی و حتی سنگلاخی می‌تواند رشد کند، لیکن بهترین خاک برای آن خاک‌های لومی و لومی-شنی با عمق مناسب است. pH ۴/۵ تا ۸/۴ می‌تواند رشد کند در خاک‌های با (pH مناسب آن ۶/۵ تا ۷/۵ است). این درخت شوری EC آب را تا ۳ میلی‌موس بر را تحمل می‌کند و سانتیمتر براحتی تحمل می‌کند. مقادیر بیشتر، کاهش محصول را به دنبال خواهد داشت.

تکثیر گیاه با قلمه‌زدن شاخه‌ها و یا از طریق بذر امکانپذیر است که برای این کار بذر را در فصل پائیز در خزانه‌هایی که از خاک مناسبی برخوردارند، کشت می‌نمایند. با آبیاری منظم و به موقع و نیز وجین علف‌های هزر سطح خزانه، نهال‌ها پس از دو سال از ریشه نسبتاً ضخیم و مناسبی برخوردار می‌شوند و میتوان آن‌ها را به زمین‌های مورد نظر منتقل کرد. زمان مناسب برای انتقال نهال‌ها به زمین دائمی اواخر پائیز یا اوایل بهار می‌باشد. در صورت وجود سرمای شدید زمستان کاشت در اسفند ماه توصیه شده است. نهال‌ها در ردیف‌هایی به فاصله دو متر کشت می‌شود. فاصله دو نهال در طول ردیف نیز یک متر مناسب است. در محل کاشت درخت گودال‌هایی به ابعاد ۱*۱*۱ حفر می‌کنیم. در خاک‌های قوی و حاصلخیز ابعاد گودال‌ها را میتوان کمتر در نظر گرفت. درخت عناَب را میتوان مانند سایر درختان میوه در اواخر پاییز یا زمستان کشت کرد.

شکل ۲- باغ عناب

داشت

مقدار آب خالص برای آبیاری یک هکتار عناب ۴۵۰۰ متر مکعب در سال است. درخت عناب در ابتدای کاشت و در سال اول هر ۴ تا ۵ روز یک بار آبیاری می‌شود و در سال‌های بعد مدار آبیاری به نیاز آبی محصولات ۱۲ تا ۱۵ روز خواهد رسید.

کوددهی باید هر سال با توجه به شرایط سنی درخت، نتایج حاصل از آزمون آب، خاک و برگ و براساس توصیه آزمایشگاه انجام شود. در واقع کوددهی با توجه به شرایط هر باغ میتواند اختصاصی باشد. در صورت انجام ندادن آزمایش‌های لازم، افزودن ۵ تا ۱۰ کیلوگرم کود دامی پوسیده به صورت چالکود در اطراف درخت (در انتهای سایه‌انداز) یا به صورت شیار کودی و در مسیر جریان آب بسیار مفید است. این مقدار میتواند با رشد درخت به ۲۰ تا ۲۵ کیلوگرم افزایش یابد.

برداشت

برداشت محصول عناب از اوایل مرداد تا اواخر شهریور به دو منظور تازه‌خوری و خشک انجام می‌گیرد. برداشت عناب به منظور تازه‌خوری پس از اینکه رنگ میوه قرمز تیره شد، در حالت ترد و تازه بودن انجام می‌شود. میوه عناب چنانچه روی درخت خشک شود، چروکیدگی آن کمتر خواهد شد. بنابراین اجازه میدهند تا حد امکان میوه‌ها روی درخت خشک شود. در این شرایط تعدادی از میوه‌ها در اثر باد روی زمین خواهد ریخت. لذا بهتر است کف باغ تمیز باشد و میوه‌هایی که در اثر باد ریزش می‌کنند، جمع‌آوری شود.

هنگام برداشت میوه، کف باغ چادر و برزنت پهن شده و با ضربات چوب محصول برداشت می‌شود. این روش برای درختان مرتفع مشکل است. در صورت داشتن باغات منظم استفاده از دستگاه‌های مکانیزه کمک مؤثری در کاهش هزینه‌های برداشت خواهد کرد. بیشتر مراحل خشک شدن میوه عناب روی درخت انجام می‌شود. پس از برداشت، میوه‌های جمع‌آوری شده را برای خشک شدن کامل در آفتاب خشک می‌کنند. در قدیم هنگام خشک کردن، میوه‌ها را به خاکستر آغشته می‌کردند. برخی باغداران خشک کردن میوه‌ها را در محیط سایه انجام می‌دهند. درنهایت میوه‌های خشک شده را در انبار مناسب و دارای تهویه نگهداری می‌کنند.

شکل ۳- برداشت دستی عناب

منبع

تعویذی، حسن. (۱۳۹۷). عناب؛ کاشت، داشت و برداشت. تهران: نشر آموزش کشاورزی

تعاونی پترو تمدن مهام پارس

